

1 Inleiding

1.1 Geschiedenis

Het recht op consultatie- en verhoorbijstand is in Nederland relatief nieuw. In de zaak van Salduz tegen Turkije van 27 november 2008 erkende het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (**EHRM**) voor het eerst dat een aangehouden verdachte in beginsel recht heeft op toegang tot een advocaat vanaf het eerste politieverhoor.¹ In Nederland werd een dergelijk recht – behoudens een beperkt experiment voor rechtsbijstand bij levensdelicten – niet erkend.² In de regel sprak de (piket)advocaat zijn cliënt pas voor het eerst bij de invezekeringstelling.³

In de jaren die volgden sloeg de Hoge Raad enkele piketpaaltjes. In een drietal arresten van 30 juni 2009 liet de Hoge Raad zich als voor het eerst uit over de gevolgen van de Salduz-uitspraak voor de Nederlandse praktijk. De Hoge Raad leidde uit de Salduz-uitspraak af dat een aangehouden verdachte recht heeft op consultatiebijstand voorafgaand aan het eerste verhoor. De Hoge Raad zag (vooralsnog) geen aanleiding om een recht op bijstand *tijdens* het (eerste) politieverhoor te erkennen voor volwassen verdachten, maar deed dat wel voor minderjarige verdachten. Werd het recht op consultatiebijstand geschonden, dan diende dat in beginsel op de voet van artikel 359a Sv met bewijsuitsluiting te worden

1 EHRM 27 november 2008, ECLI:CE:ECHR:2008:1127JUD003639102, *NJ* 2009/214 (*Salduz/Turkije*), r.o. 55.

2 O.a. P.P.J. van der Meij, 'Het EHRM en het recht op toegang tot een raadsman vanaf het eerste politieverhoor. Over de hooggespannen verwachtingen omtrent het aanwezigheidsrecht van de raadsman in het strafrechtelijk vooronderzoek', *Strafblad* 2009, p. 74-87.

3 A.E.M. Röttgering, 'Hoofdstuk 9.1 De Piketdienst', in: J. Boksem e.a. (red.), *Handboek Strafzaken*, Deventer: Wolters Kluwer (editie 2008).

gesanctioneerd.⁴ In een aantal recentere arresten bevestigde de Hoge Raad dat het recht op consultatiebijstand niet zonder meer geldt voor verdachten die niet zijn aangehouden.⁵ De praktische uitvoering van het recht op consultatiebijstand kreeg haar weerslag in de Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor, waarvan de eerste versie in werking trad op 1 april 2010.⁶

Op 1 april 2014 deed de Hoge Raad een volgende noemenswaardige uitspraak.⁷ De advocaat-generaal bepleitte daarin dat het recht op verhoorbijstand (inmiddels) ook in Nederland van toepassing was.⁸ Zij baseerde zich daarbij op een uitspraak van het EHRM van 24 oktober 2013 in de zaak van *Navone e.a. tegen Monaco*⁹ en op Richtlijn 2013/48/EU (betreffende o.a. het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures).¹⁰ De Hoge Raad oordeelde contrair, mede omdat de implementatietermijn voor Richtlijn 2013/48/EU pas op 27 november 2016 verliep. Wel deed hij een oproep aan de wetgever om met voortvarendheid een regeling voor de verhoorbijstand te implementeren.¹¹

In zijn uitspraak van 22 december 2015 – dus nog voor het verstrijken van de implementatietermijn voor Richtlijn 2013/48/EU – ging de Hoge Raad toch om. In die uitspraak oordeelde de Hoge Raad dat een aangehouden verdachte ook recht heeft op bijstand tijdens het politieverhoor.¹² Wel nam de Hoge Raad in overweging dat verhorende opsporingsambtenaren tot dan toe niet bedacht hoefde te zijn op het recht op

4 HR 30 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH3079, *NJ* 2009/349, m.nt. T.M. Schalken, HR 30 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH3081, *NJ* 2009/350 en HR 30 juni 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH3084, *NJ* 2009/351, m.nt. T.M. Schalken. Overigens casseerde de Hoge Raad in geen van deze zaken. In ECLI:NL:HR:2009:BH3079 was volgens de Hoge Raad geklaagd tegen feitelijk handelen en niet tegen een rechtelijke beslissing. In de andere twee zaken werd het Salduz-verweer voor het eerst in cassatie gevoerd, hetgeen volgens de Hoge Raad er eveneens toe leidde dat het desbetreffende cassatiemiddel faalde.

5 O.a. HR 9 november 2010, ECLI:NL:HR:2010:BN7727, *NJ* 2010/615 en HR 11 juni 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA2555, *NJ* 2013/346.

6 *Stcr.* 2010, 4003.

7 HR 1 april 2014, ECLI:NL:HR:2014:770, *NJ* 2014/268, m.nt. T.M. Schalken.

8 PHR 26 november 2013, ECLI:NL:PHR:2013:1424.

9 EHRM 24 oktober 2013, nrs. 62880/11, 62892/11 en 62899/11 (*Navone e.a./Monaco*).

10 Richtlijn 2013/48/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2013 betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel en het recht om een derde op de hoogte te laten brengen vanaf de vrijheidsbeneming en om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren tijdens de vrijheidsbeneming (PbEU L 294).

11 HR 1 april 2014, ECLI:NL:HR:2014:770, *NJ* 2014/268, m.nt. T.M. Schalken, r.o. 2.5.3 en 2.5.4.

12 HR 22 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3608, *NJ* 2016/52, m.nt. A.H. Klip.

verhoorbijstand. Daarom ging de Hoge Raad ervan uit dat met ingang van 1 maart 2016 toepassing zal worden gegeven aan de regel dat een aangehouden verdachte het recht heeft op verhoorbijstand.¹³ Per diezelfde datum trad een nieuwe versie van de Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor in werking om ook aan dit nieuw erkende recht praktisch handen en voeten te geven.¹⁴

De wetgever nam op 17 november 2016 een wet aan ter implementatie van Richtlijn 2013/48/EU.¹⁵ Deze wet trad in werking op 1 maart 2017.¹⁶ De jurisprudentie van de Hoge Raad en het EHRM werd daarmee in de wet verankerd.¹⁷ De Aanwijzing rechtsbijstand politieverhoor kwam te vervallen.

1.2 Waarom dit zakboek?

Een goed praktijkboek over de piketbijstand bestaat (nog) niet – dit mag geen wonder heten gezien de relatief jonge leeftijd van de huidige piketdienst. Dit boek beoogt die lacune op te vullen. Daarbij plaatsen wij ook gelijk een beperking: wij bespreken uitsluitend de piketdienst voor meerderjarige verdachten. Deze afbakening achten wij gerechtvaardigd omdat een afzonderlijke piketdienst bestaat voor het jeugdstrafrecht, waarvoor afzonderlijke vereisten gelden om daarin te participeren.

De insteek van dit boek is tweeledig. Enerzijds biedt dit zakboek de piketadvocaat een toegankelijk overzicht van de relevante wet- en regelgeving. Tijd is vaak schaars tijdens de piketdienst. Zeker de voorgeleiding zal voor veel beginnende piketadvocaten voelen als een race tegen de klok. In dit boek zal de lezer daarom niet verdwalen in theoretische beschouwingen vanuit verschillende perspectieven, maar presenteren wij slechts die informatie die de piketadvocaat direct kan toepassen in de praktijk en dat op een zo overzichtelijk mogelijke manier.

Anderzijds beschrijft dit zakboek juist wat er niet in de wet staat: ervaringstips. Strategische keuzes en handigheden in de piketfase komen vaak neer op het boerenverstand dat zich mettertijd ontwikkelt. Te denken valt aan de keuze om de cliënt wel of niet te adviseren zich op zijn zwijgrecht te

13 HR 22 december 2015, ECLI:NL:HR:2015:3608, *NJ* 2016/52, m.nt. A.H. Klip, r.o. 6.4.3; voor perikelen tijdens de overgangsfase zie HR 6 september 2016, ECLI:NL:HR:2016:2018.

14 *Sicrt.* 2016, 8884.

15 *Stb.* 2016, 475.

16 *Stb.* 2017, 66.

17 Met name in art. 27c-28e en 40 Sv.

beroepen, aan de manier waarop de piketadvocaat zich tijdens het verhoor opstelt of aan handigheden om het meeste uit de voorgeleiding te halen. Het is onze indruk dat veel advocaten zelf het wiel moeten uitvinden. Dat is volstrekt onnodig want de beroepsgroep als geheel beschikt over een schat aan ervaring. Dit boek is daarom (deels) normatief ingestoken: het adviseert hoe de piketadvocaat in bepaalde situaties dient te handelen. Dat hebben wij niet alleen gedaan aan de hand van onze eigen ervaring, maar juist aan hand van ervaringen van gevestigde namen en jong talent. Deze ervaringen hebben wij door middel van interviews gebundeld. Het resultaat kan hopelijk de startende advocaat op weg helpen en de ervaren strafpleiter beter in zijn vak maken.

1.3 Opbouw

Dit boek is grotendeels als spoorboekje opgebouwd. Het volgt in essentie de chronologie van de piketfase en een eventueel daaropvolgende voorlopige hechtenis. Onderwerpen die zich niet goed lenen voor deze opbouw maar wel van belang zijn, zijn opgenomen in aparte hoofdstukken aan het einde van het boek.

Hoofdstuk 2 beschrijft wat de piketadvocaat vooraf helder voor de geest dient te hebben. Hierin staat een overzicht van de toepasselijke fases, termijnen en criteria die iedere piketadvocaat paraat moet hebben, een toelichting op de omvang van de piketregeling en enkele tips ter voorbereiding van een specifieke piketmelding. De hoofdstukken 3 tot en met 7 beschrijven achtereenvolgens (tips voor) de consultatiebijstand (3), de verhoorbijstand (4), de bijstand tijdens en na inverzekeringstelling (5), de voorgeleiding (6) en het hoger beroep van artikel 59c Sv (7).

De hoofdstukken 8 tot en met 16 behandelen onderwerpen van meer algemene aard en zijn (ook) van belang buiten de piketfase. Hoofdstuk 8 beschrijft de beperkende maatregelen van artikel 62 Sv. Aan de orde komen onder andere hoe de (piket)advocaat dient te handelen als de verdachte in beperkingen zit en welke rechtsmiddelen de (piket)advocaat kan aanwenden tegen dergelijke beperkingen. Hoofdstuk 9 beschrijft onderzoekswensen tijdens het voorbereidende onderzoek. Hoofdstuk 10 gaat over de voorlopige hechtenis, aansluitend op de piketfase, en over onderzoekswensen nadat het onderzoek ter terechtzitting (formeel) is aangevangen. Aan de orde komen onder andere de raadkamerzittingen over de gevangenhouding, de te verlenen rechtsbijstand bij een pro-formazitting/regiezitting en de rechtsmiddelen die de (piket)advocaat in deze fase kan inzetten tegen een ongunstige beslissing. Hoofdstuk 11 gaat over snelrecht en supersnelrecht. Hoofdstuk 12 gaat over de rol van de reclassering tijdens de piketfase. Hoofdstuk 13 behandelt het herstelrecht, met als

focus het belang van mediation in strafrecht (MiS). Hoofdstuk 14 gaat over psychiatrische aandoeningen bij verdachten. Hoofdstuk 15 bevat een lijst met handige contactgegevens. In hoofdstuk 16 beschrijven wij tot slot enkele onderwerpen die vallen onder een restcategorie.